

МЕТОДИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА ОБУЧЕНИЕТО НА СПЕЦИАЛИЗАНТИ, ПОСТДОКТОРАНТИ И МЛАДИ УЧЕНИ ЗА ПРЕПОДАВАНЕ НА АКАДЕМИЧНИ КУРСОВЕ ПО И НА ЧУЖД ЕЗИК СЪС СЪВРЕМЕННИ МЕТОДИ И ИНФОРМАЦИОННИ И КОМПЮТЪРНИ ТЕХНОЛОГИИ

Анелия Кременска, Петя Янева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Подпомагането на университетските кадри за работа със съвременни технологии и свързаните с тях методически аспекти се признава за основен елемент в гарантирането на качествено обучение, съобразено с нуждите и възможностите на студентите¹. Такава възможност се предоставя на преподавателите по и на чужд език от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (СУ) чрез обучения по проект **BG051PO001-3.3.06-0045 на Факултета по класически и нови филологии** (за повече информация за проекта: <http://su.acadlit.uni-sofia.bg/>). Цел на проекта е „Развитие на потенциала на специализанти, постдокторанти и млади учени за **преподаване на академични курсове по и на чужд език с интегриране на адекватни технологии с цел повишаване на конкурентоспособността, достъпността и ефективността на учебните програми в Софийския университет на национално, европейско и международно ниво**“.

В изпълнение на заложената цел, бяха проучени добри практики и създадена матрица на компетентностите „Стандарти за електронен преподавател по чужд език“. Бяха идентифицирани ключови теми, на базата на които бяха разработени и предложени обучителни модули за постигане на заложените стандарти (виж сайта на проекта, секция Бенефициенти). Бенефициентите на проекта са обособени в две групи: 20 филолози (група А) и 20 преподаващи на чужд език (група Б). Първият етап на

¹ Повишаването на качеството на преподаването във висшите училища се коментира в Стратегията на Европейския съюз за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж, „Европа 2020“, Стратегическата рамка за европейско сътрудничество в образованието и обучението „Образование и обучение 2020“, Заключение на Съвета от 26.11.2009 г. относно професионалното развитие на учители и училищни лидери, Програмата за подкрепа за устойчива и качествена заетост и трудова мобилност, а така също и в приетата в съответствие с посочените европейски документи Национална стратегия за учене през целия живот 2014-2020 г. (<http://www.government.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0228&n=5504&g=>).

обученията се проведе в периода март – април, 2014 г. и включи 11 обучителни модула (курса). Общият хорариум възлиза на 120 часа, провеждани в петък и събота. Модулите са както следва: Приложна лингвистика; Електронните тестове в оценяването; Електронни учебни среди за чуждоезиково обучение (ЧЕО); Основи на електронното ЧЕО; Езиковите корпуси в работата на филолога; Академично писане: цитиране, рефериране и документиране; Текст и контекст в обучението по чужд език; Учебните системи за чуждоезиково обучение на възрастни; Академично писане и критическо мислене; Уеб 2.0-базирано колаборативно/ кооперативно писане; Съвременни тенденции в преподаването на и по чужд език – педагогически и лексикографски ресурси. Бяха предоставени и 20 часа с гост-лектори: Добри практики в ЧЕО.

Тук представяме предварителни резултати от изследване в действие за установяване на ефективността на обучението и оптимизиране на обучителните модули.

Методология

Настоящото изследване се провежда на три етапа: предварително проучване, установяване на потребности и нагласи, идентифициране на добри практики (чрез изследване на източници, създаване на компендиум и матрица на компетентностите и анкета за бенефициентите); по време на обучението (наблюдение от участник, мнения на обучаемите за всеки модул); в края на обучението (финална анкета за цялостна оценка на обучението, фокус група, анализ на продуктите от обучението).

Предварителни нагласи и очаквания на бенефициентите

Нивото на използване на технологии преди обученията показва, че всички бенефициенти използват компютър и/или лаптоп за работа, както и софтуер за текстообработка. 60 до 80% използват Word и PowerPoint за преподаване, 48% никога не използват софтуер за създаване на аудио съдържание (срещу 16%, които използват винаги, когато е възможно), а 60 до 72% не създават видео-съдържания и онлайн курсове (срещу съответно 17 и 2%, които прилагат винаги, когато е възможно).

Очакванията и нагласите могат да се обобщят като чисто практически: запознаване със Системата за електронно обучение на СУ (CEO), практическа работа със специализиран софтуер – InDesign, EndNote, Viper, HotPotatoes, както и създаване на електронен курс по съответната дисциплина. Голяма част от отговорите (над 50%) са много общи и се отнасят до „запознаване с технологии, които да мога да използвам в практиката си“, което показва интерес и желание за повече информираност в тази област.

По време на обучението: Резултати от отделните курсове и препоръки

Предварителните данни съставляват мнения от около половината участници в група А. Анкетите са предоставени в хартиен вариант и предстои пълната им дигитализация и анализ. Очертаните до момента тенденции показват единодушно позитивна оценка на модулите, свързани с технологии: *Виртуални учебни среди за ЧЕО* и *Основи на електронното чуждоезиково обучение*. Препоръката за всички модули е да се наблегне на повече практика, като се осигурят повече часове по модулите за работа със СЕО. Отлично е и мнението за ефективността на модула *Приложна лингвистика*, като се оценява необходимостта от обучение в общопедагогически знания, умения и компетенции. Единствена препоръка тук е по-тясното обвързване с електронните форми на обучение. Работата с гост-лектори в рамките на двудневния семинар (Рут Джаклин, Институт по образование, Лондонски университет и Трой Вивчароски, Дебреценски университет) беше оценена като изключително полезна от гледна точка на запознаването с добри практики от преподаватели със значителен международен опит в обучението на обучители. Бенефициентите показват сериозен интерес към бъдещи възможности за продължаване на тази практика, като извяват желание за по-индивидуализирани занимания и ориентирани към конкретния им педагогически контекст.

Като цяло обработените досега анкети показват, че посещаващите оценяват курсовете позитивно. Препоръките им са за повече интерактивност, практическа насоченост, материалите да са достъпни онлайн.

Обща оценка на обучението

До момента са създадени и описани 48 занятия по 11 дисциплини, вкл. един цял лекционен курс. Анализът на резултатите показва затруднение при използването на шаблони за описване на курс, занятие, дейност и материал, което е вероятно да се дължи на липсата на такава практика до момента. На този фон прави впечатление, че по-подробно описаните занятия са и по-креативно и адекватно (спрямо възможностите на технологиите) представени в електронната среда. Отчитат се сполучливи опити за използване на разнообразни технологии, като най-често прилаганите са форум, файл и тест. За отбелязване е също, че създадените по време на занятията описания и реализации в СЕО съществено са повлияли самостоятелните разработки по посока на експериментирането с нови технологии. Оттук можем да направим извода, че активното участие в обучението води до по-добри резултати, което може да се обясни и с навременната обратна връзка от колеги и учител.

Във фокус групата участваха 9 (от 20) бенефициента, които трябваше да изкажат мнение по три въпроса: Кои три неща ви харесаха в семинара?; Кои три неща не ви харесаха в семинара?; Какво бихте променили? Получените отговори бяха обработени и групирани в категории. Първата категория са **лични/академични ползи**, като най-същественят позитивен елемент е създаването на общност (споменато от 6 участника във фокус-групата). По отношение на **съдържанието** – препоръките са да е по-практически ориентирано (4), а по отношение на **преподаването** – да има повече и съвременна обратна връзка, по-ясни изисквания, както и да се търсят европейски измерения (за представянията по езици) (3). В категория **административни** са групирани предложения модулите да са избираеми и задължителни (5), а не изцяло задължителни; самото обучение да не толкова интензивно (4) и анотациите да са по-конкретни. За отбелязване е, че интензивността на обучението се отбелязва като проблем, но и се осъзнават практическите възможности и ограничения за реализиране на такъв обем обучения.

Получените данни от стандартна анкета за оценяване на обучение, възприета във Факултета по класически и нови технологии (Янева и др. 2011: 200-206), до момента са от 14 (от 20) бенефициента. Данните са обработени в седем категории и отворен въпрос.

По отношение на първата категория Дизайн (табл. 1) става ясно, че бенефициентите изразяват висока степен на одобрение за смесения формат, материалите и дейностите онлайн (4,14 – 4,5 от 5), както и за цялостното качество на обучението 4,36. В същото време, намират количеството материали за балансирано – ср. ст. от 3,1. Ниските стойности на резултати за затруднение от използването на различни медии и смесения формат на обучение (1,43 и 1,79) доказват, че колегите напълно одобряват прилагането на технологии при тяхното обучение.

Табл. 1 Отговори на анкета за качество на обучението: категория Дизайн

	Дизайн –	Абсол. невярно	По-скоро невярно	Нито вярно, нито невярно	По-скоро вярно	Абсол. вярно	Ср. ст.
48	Използването на различни медии за представяне на съдържанието затрудни възприемането	64.3%	28.6%	7.1%	0.0%	0.0%	1,43
40	Не вярвам, че смесената форма по такъв предмет води до качествено обучение	35.7%	50.0%	14.3%	0.0%	0.0%	1,79

15	Материалите по курса бяха подходящо количество	7.1%	21.4%	35.7%	21.4%	14.3%	3,14
54	Смесеният формат на конкретния курс е подходящ за мен	0.0%	7.1%	7.1%	50.0%	35.7%	4,14
37	Използваните материали бяха интересни	0.0%	0.0%	14.3%	57.1%	28.6%	4,14
36	Като цяло качеството на курса ме удовлетворява	0.0%	0.0%	14.3%	35.7%	50.0%	4,36
16	Дейностите онлайн бяха интересни	0.0%	0.0%	0.0%	50.0%	50.0%	4,50

Втората и третата категории, Цели и Независимост (табл. 2 и 3) са ориентирани към яснотата при работа и усещането за избор. Видно е, че като цяло целите са ясни, обяснени в началото 3, 8 – 4 (от 5). По отношение на усещането за избор стойностите са под неутралната зона, което показва, че по този критерий участниците в обученията се чувстват неудовлетворени: избор какво да изучаваш 2,8- 2,9. В същото време ентузиазмът за развитие и обсъждане какво да се изучава с преподавателя показват високи стойности (4,2 и 4,6), което дава основание да се счита, че в категорията Независимост е осигурен баланс от общуването с преподавателите за сметка на задължителността на предлаганото обучение.

Табл. 2 Отговори на анкета за качество на обучението: категория Цели

	Цели – разпределение на отговорите	Абсол. невярно	По-скоро невярно	Нито вярно, нито невярно	По-скоро вярно	Абсол. вярно	Ср. ст.
24	Целите и задачите на курса не бяха ясно обяснени	57.1%	21.4%	14.3%	7.1%	0.0%	1,71
20	Обикновено съм наясно какво се очаква от мен	0.0%	21.4%	7.1%	42.9%	28.6%	3,79
35	Преподавателите още от началото на курса обясниха ясно какво се очаква от студентите	0.0%	21.4%	7.1%	35.7%	35.7%	3,86
13	В този курс беше лесно да се разбере по какви стандарти трябва да се работи	0.0%	0.0%	21.4%	57.1%	21.4%	4,00

Табл. 3 Отговори на анкета за качество на обучението: категория Независимост

	Независимост – разпределение на отговорите	Абсол. невярно	По- скоро невярно	Нито вярно, нито невярно	По- скоро вярно	Абсол. вярно	Ср. ст.
38	Има достатъчно възможности да избираш какво искаш да изучиш	14.3%	28.6%	28.6%	21.4%	7.1%	2,79
45	Обучаемите до голяма степен имаха избор какво да изучават в този курс	7.1%	35.7%	21.4%	35.7%	0.0%	2,86
50	На обучаемите се дава богат избор какво да вършат по време на курса	7.1%	14.3%	14.3%	57.1%	7.1%	3,43
44	Курсът ме ентусиазира да развивам академичните си интереси колкото може повече	0.0%	0.0%	21.4%	35.7%	42.9%	4,21
30	Често по време на курса обсъждахме с преподавателите как да се обучаваме	0.0%	0.0%	14.3%	35.7%	50.0%	4,36

Четвъртата категория се отнася до общоакадемични умения (табл. 4). Вижда се, че писмено общуване е с най-близка до неутралната зона ср. ст. 3,4, въпреки, че две от предложените дисциплини целят развиването точно на това умение. Ясно е, че и голям процент от отговорите са в зоната „по-скоро невярно“ и „абсолютно невярно“ (около 28%). В допълнение 14-те процента неутрални отговори показват значително разминаване в усещането за напредък в тази област с останалите около 56% от участниците. Друга относително ниска стойност, отново със значително разпръскване на отговорите, е развиването на умения за работа в екип – ср. ст. 3,6. По-високи са резултатите за сигурността при проблеми, планиране на работата (3,8) и развитието на аналитични умения – 3,9. Уменията за решаване на проблем показват най-висока и стабилна стойност от 4,4, с почти всички отговори в зоната „по-скоро вярно“ и „абсолютно вярно“. Може да се заключи, че предизвикателствата, поставени пред бенефициентите, са оценени позитивно, като има основание за усъвършенстване на модулите, свързани с писане.

Табл. 4 Отговори на анкета за качество на обучението: категория Общи умения

	Общи умения – разпределение на отговорите	Абсол. невярно	По- скоро невярно	Нито вярно, нито невярно	По- скоро вярно	Абсол. вярно	Ср. ст.
42	Курсът помогна да повиша умението си за писмено общуване	7.1%	21.4%	14.3%	35.7%	21.4%	3,43
23	Този курс ми помогна да развия умението си за работа в екип	7.1%	7.1%	21.4%	42.9%	21.4%	3,64
41	В резултат от курса се чувствам по-сигурен/а при сблъскването с проблеми	0.0%	7.1%	28.6%	42.9%	21.4%	3,79
28	Този курс ми помогна да развия умението да си планирам работата	7.1%	7.1%	14.3%	50.0%	21.4%	3,79
18	Курсът спомогна за развиването на аналитичните ми умения	0.0%	0.0%	28.6%	50.0%	21.4%	3,93
14	Курсът ми помогна да развия уменията си за решаване на проблем/задача	0.0%	0.0%	7.1%	42.9%	50.0%	4,43

Петата категория е Натоварване (табл. 5) и показва доколко обучението е било съобразено с възможностите на бенефициентите. Резултатите показват, че темите и времето за усвояване са в неутралната зона – 3,4, което е белег за балансирано натоварване. За отбелязване е, че около 1/5 от участниците са отговорили „по-скоро невярно“, което показва, че за част от обучаемите напрежението е било високо. Средната стойност за натоварването е около неутралната зона – 2,9, но е видно, че отговорите са разпределени както под, така и над нея. Използването на технологии не е оценено като сложно – ср. ст. 2, а напрежение е по-скоро ниско – ср. ст. 1,3 и над $\frac{3}{4}$ от отговорите са в зоната на „абсолютно невярно“. Може да се обобщи, че напрежение няма, но натоварването се възприема различно, което може да се обясни с разнородността на групата, коментирана по-горе.

Табл. 5 Отговори на анкета за качество на обучението: категория Натоварване

	Натоварване – разпределение на отговорите	Абс. невярно	По- скоро невярно	Нито вярно, нито невярно	По- скоро вярно	Абс. вярно	Ср. ст.
43	Струваше ми се, че програмата се покрива адекватен брой теми	0.0%	21.4%	28.6%	35.7%	14.3%	3,43

49	Обикновено ни се даваше достатъчно време да разберем нещата, които трябва да научим	7.1%	21.4%	7.1%	50.0%	14.3%	3,43
39	Натоварването в този курс е прекалено голямо	7.1%	21.4%	50.0%	14.3%	7.1%	2,93
47	Използването на уеб-базирани технологии не е твърде сложно и улесни участието ми в курса	35.7%	35.7%	14.3%	14.3%	0.0%	2,07
27	По време на курса нямаше сериозно напрежение у студентите	78.6%	14.3%	7.1%	0.0%	0.0%	1,29

За шестата категория Преподаване (табл. 6) може да се твърди, че получените стойности показват най-висока степен на одобрение. Коментирането на работи и полезната обратна връзка са с относително ниски стойности, които все пак са предимно в зоната „по-скоро вярно“ – 3,8 – 4. Доказателство, че обучението извлича най-доброто и преподавателите са компетентни, са средните стойности над тази зона - 4,3. Още по-високи са оценките за това, че преподавателите мотивират, създават интерес и са добри в областта си – в зоната на „абсолютно вярно“ - 4,5 – 4,6. Явно е, че експертният преподавателски екип е високо оценен, което кореспондира с резултатите от фокус групата по този въпрос.

Табл. 6 Отговори на анкета за качество на обучението: категория Преподаване

	Преподаване – разпределение на отговорите	Абсол. невярно	По-скоро невярно	Нито вярно, нито невярно	По-скоро вярно	Абсол. вярно	Ср. ст.
31	Преподавателите проявяваха интерес към това какво искат да кажат студентите	78.6%	14.3%	7.1%	0.0%	0.0%	1,29
21	Преподавателите отделят много време да коментират работата на студентите	0.0%	21.4%	14.3%	21.4%	42.9%	3,86
51	Преподавателите обикновено дават полезна обратна връзка за това как се справям	0.0%	7.1%	21.4%	35.7%	35.7%	4,00
33	Курсът наистина се опитва да извлече най-доброто от всички студенти в него	0.0%	7.1%	7.1%	35.7%	50.0%	4,29

53	Преподавателите използваха компетентно възможностите на смесения формат (присъствени занятия + уеб-базирано съдържание)	0.0%	0.0%	14.3%	42.9%	42.9%	4,29
17	Преподавателите в този курс мотивират студентите да се представят по най-добрия начин	0.0%	7.1%	21.4%	35.7%	35.7%	4,50
25	Преподавателите се постараха да направят предмета интересен	0.0%	7.1%	0.0%	21.4%	71.4%	4,57
52	Преподавателите са изключително добри в обясняването на материята	0.0%	0.0%	21.4%	28.6%	50.0%	4,64

Седмата категория е Оценяване (табл. 7), в която повечето въпроси са зададени с отрицателен смисъл. Броят начини на оценяване е под неутралната зона - 2,5, но близо до нея. В същото време става ясно, че според обучаемите оценяването не е базирано на механично запаметяване и подготовката не е възможна без самостоятелна работа – със стойности между 1,3 – 1,8. В допълнение, обучаемите ценят и това, че преподавателите им се интересуват от споделянето на знания с обучаемите (ср. ст. 1,9, зададен негативно). Може да се обобщи, че е дадена положителна оценка на различните аспекти на оценяването и обратната връзка от учителите.

Табл. 7 Отговори на анкета за качество на обучението: категория Оценяване

	Оценяване – разпределение на отговорите	Абс. невярно	По-скоро невярно	Нито вярно, нито невярно	По-скоро вярно	Абс. вярно	Ср. ст.
46	Изглеждаше, че преподавателите повече се интересуват от това какво е запаметено, отколкото какво е разбрано	64.3%	35.7%	0.0%	0.0%	0.0%	1,36
29	Обратната връзка за работата на обучаемите беше САМО под формата на оценки	57.1%	42.9%	0.0%	0.0%	0.0%	1,43
32	Би могло да се справиш с курса без да отделяш време за самостоятелна работа	50.0%	35.7%	7.1%	7.1%	0.0%	1,71
26	Твърде често ни се задаваха въпроси само за факти	28.6%	57.1%	14.3%	0.0%	0.0%	1,86

19	Преподавателите в този курс показват, че няма какво да научат от студентите	28.6%	57.1%	7.1%	7.1%	0.0%	1,9
34	В този курс начините на оценяване са много	14.3%	35.7%	35.7%	7.1%	7.1%	2,57

Отговорите на отворения въпрос бяха групирани и категоризирани. Очертаха се три групи отговори: **Съдържание** – тясно специализирани курсове (т.е. не особено полезни) (5); избираемост на курсовете (4); добри електронни курсове (3), много теми (1), недобри анотации (1); **Преподаване** – повече обяснения (3); комуникация с колеги (3); липса на обратна връзка (3); неясни критерии за оценяване (3); по-добро разпределяне на време (2); **Административни** – повече време за практика (5); не толкова интензивно (3); голяма разлика в оценката за курсовете (1).

Изводи и бъдеща работа

На базата на обработените до момента данни с мнения на бенефициентите може да се твърди, че обучението като цяло е изключително добре прието. Участниците демонстрират позитивна реакция, критичност, осъзната необходимост от усъвършенстване. Много високо одобрение е получила възможността за общуване с колегите и създаване на общност, което е и една от поставените цели на проекта.

Предвижда се усъвършенстване на създадените модули/курсове, според предложените подобрения. На следващ етап предстои дигитализация на материалите и ресурсите, както и предоставянето им в СЕО, така че да са достъпни за бенефициентите и в бъдеще. Предстои и издаване на сборник с материали по някои от модулите, за достигане до по-широка аудитория специализанти, постдокторанти и млади учени и подпомагане на по-нататъшно осъвременяване на обучението по и на чужд език, което те предлагат. Продължаването на обмена на добри практики с чуждестранни университети е предвидено да се реализира чрез покана на гост-лектори в планирани семинари и изпращането на 10 бенефициента на обучение във високо-рейтингови университети.

Библиография

Янева и др. 2011 – Янева, П., А. Кременска, С. Хинковски. Интегриране на съвременни мултимедийни технологии в чуждоезиковото обучение. София, „Sigilla Libri“ и „Изток-Запад“, 2011, 210 с.